

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Bakalářský program

Herectví alternativního a loutkového divadla

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Regionální kultura jako inspirace pro divadelní

a hereckou tvorbu

Kateřina Kozinová

Vedoucí práce: MgA. Vladimír Novák, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. MgA. Marta Ljubková

Datum obhajoby: 17. 9. 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

THE ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Bachelor program

Acting of alternate and puppet theatre

DIPLOMA THESIS

**Regional culture as an inspiration for theater and acting
creation**

Kateřina Kozinová

Diploma Thesis Work Supervisor: MgA. Vladimír Novák, Ph.D.

Thesis Opponent: Mgr. MgA. Marta Ljubková

Date of defense: 17. 9. 2018

Assigning academic title: BcA.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

Regionální kultura jako inspirace pro divadelní a hereckou tvorbu

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Děkuji MgA. Vladimíru Novákovi, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a podporu při psaní mé bakalářské práce. Všem spolužákům a profesorům za poskytnutý rozhovor. Velké díky patří Báře, Marii, Sylvě a Lídě za pomoc při práci a jejich cenné rady. Stejně tak děkuji své rodině a Petrovi za celkovou podporu.

Abstrakt

V práci se zabývám regionální kulturou a jejím vlivem na mé divadelní a herecké myšlení. Dále v ní nacházím nové inspirační zdroje pro budoucí představení, performance. Shrnuji celou chodskou kulturu (etnografické vymezení, nářečí, lidové zvyky, kroje) Zabývám se průběhem starodávné chodské svatby a rituály s ní spojené. Uvádím dotazník, kde se zajímám o odpovědi jiných divadelníků. Do jaké míry propojují svou kulturu s divadelní tvorbou.

Klíčová slova

Regionální kultura, Chodsko, inspirace, divadelní tvorba.

Abstract

In my work I deal with regional culture and its influence on theatrical and acting thinking. We will also find new inspirational sources for the future, performances, art works. I talk about the Chod's (reference to a Czech region called Chodsko) (ethnographic definition, dialects, folk customs, traditions). I am interested in traditional wedding and rituals that are associated with it. I use data from a questionnaire where I question fellow artist and gather information of their personal experiences and approach to linking their own cultural experience with their theatrical creation.

Keywords

Regional culture, Chodsko, inspiration, theatrical creation.

Obsah

Úvod.....	9
1 Inspirace	10
2 Kultura	11
3 Chodsko.....	11
3.1 Chodský lid.....	14
4 Jevištní mluva a chodské nářečí.....	16
4.1 Chodské nářečí.....	16
5 Chodské tradice a zvyklosti	18
5.1 Chodský rok	19
5.2 Chodská svatba	20
5.2.1 Svatba jako přechodový rituál.....	20
5.2.2 Chodská svatba a její průběh	20
5.2.3 Námluvy.....	21
5.2.4 Svatební dny.....	21
6 Chodský lidový kroj.....	25
6.1 Rozdíly svatebního ženského kroje z dolního a horního Chodska	27
6.1.1 Dolnochodský svatební kroj.....	27
6.1.2 Hornochodský svatební kroj	28
6.2 Divadelní kostým	30
6.3 Lidový kroj	30
7 Dotazník.....	32
8 Závěr.....	36
9 Zdroje.....	37
9.1 Použitá literatura	37
9.2 Internetové zdroje	38
10 Obrazová příloha	39

Úvod

Jindřich Šimon Baar píše: „*Chodská země... milujeme tuto svou zemi... takovou zvláštní láskou, pro kterou jména není... láskou tak silnou, že se dědí z pokolení na pokolení a nikdy neumírá.*“ Tímto výrokem se vnořím do mé bakalářské práce s názvem Regionální kultura jako inspirace pro divadelní a hereckou tvorbu. Mou regionální kulturou je Chodská kultura. K výběru tématu mě dohnala nutková potřeba navrácení se ke svým kořenům, ke kraji, který mě od narození nevědomě tvaruje. Potřebuji vědět, odkud pocházím, kdo jsou mí předci, jaká je historie našeho kraje a jak se zrodil místní dialekt. Chci se sebereflektovat ve své kultuře a dozvědět se, jaký vliv má na mou hereckou tvorbu. Vráťím se ke studiu herectví a zreflektuji vliv mé rodné kultury na herecký projev, na jevištní mluvu a těžkosti při odnaučování se chodského nářečí.

„...*milujeme svou zemi, takovou zvláštní láskou, pro kterou jména není.*“ Pokusím se ta jména najít.

Odjakživa jsem hrdým Chodem. Pocházím z rodu Kozinů, kteří sice nejsou v přímé linii největšího Choda Jana Sladkého Koziny, ale i přesto je má vnitřní pýcha v náš kraj možná až nadměru silná.

V mé práci vás provedu Chodskem. Našimi zvyky, lidovými kroji, folklorem a nářečím. Knih, které popisují tento kraj, je nepřeberné množství. Budu z nich čerpat a prolínat je s vlastními prožitky. Sběr materiálu bude teoretickým základem, mého plánovaného představení s touto tematikou.

1 Inspirace

Inspirace je nedílnou součástí tvůrčího procesu ve všech sférách. Kdyby nebyly inspirační zdroje, nebyl by výsledek. Každý člověk potřebuje mít určitou motivaci, inspiraci k dosažení jakéhokoliv cíle. Inspirace je „1. podnět k tvoření“ a „2. Vdechování“¹. A další přenesenou definicí je „Prodchnutí nebo proniknutí nějaké myšlenky, záměru do mysli: nápad, vyburcování či vznik určitého pocitu nebo impulzu, obzvláště pak impulsu exaltovaného charakteru.“² Jde i o jakési osvícení mysli nebo políbení múzou. Bez inspirace není konečného výsledku a bez zkušeností není inspirace.

Američtí vědci Todd M. Thrasha a Andrew J. Elliot hovoří o třech aspektech inspirace:

„Přichází spontánně a bez vědomého záměru. Může být vyvolána vnitřním světem, inspirující osobou nebo možná skutečně nějakým „osvícením shůry“. Většinou nevíme, odkud se vzala.

Inspirace přesahuje naše přízemnější a sebestřednější záměry a omezení. Často je spojena s pocitem zvláštní jasnosti a s uvědoměním si nových možností.

Nese s sebou obrovské navýšení motivace a aktivity. Pokud najednou dostaneme nějaký nápad nebo vizi, toužíme vše hned zrealizovat, sdělit to někomu dalšímu nebo jakýmkoliv způsobem se vyjádřit.“³

Tímto vysvětlením bych navázala na moji osobní inspiraci. Inspiruji se lidmi, situacemi, přírodou, literaturou, obrazy, vzpomínkami, zkušenostmi, a především svým rodným místem, kulturou, kořeny. Jak už bylo řečeno, „Inspirace je spojena s pocitem zvláštní jasnosti a uvědoměním si nových možností.“ Já vnímám staletou kulturu jako nepřeborný zdroj nových inspirací pro nově vznikající projekty.

¹ *Slovník cizích slov pro nové století*. 2010. Litvínov: Dialog, 2010. ISBN 80-7382-006-4.

² *Psychologie* [online]. 2010 [cit. 2018-08-26]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/odkud-prichazi-inspirace/>

³ Odkud přichází inspirace?. *Psychologie* [online]. Praha: © Copyright Mindlab s.r.o, 2010, 2011 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/odkud-prichazi-inspirace/>

2 Kultura

V antropologickém významu je kultura brána, v širokém a hodnotovém smyslu je pojímána jako souhrn společensky předávaných vzorců chování, vnímání a myšlení. Spadají pod ní tyto hodnotové vrstvy: umění, divadlo, hudba, postoj, přesvědčení, víra, náboženství, chování, rituály, zvyky, jazyk, jídlo.

Ke kultuře neodmyslitelně patří pojem kultivace, bez níž by se kultura nemohla dál rozvíjet (OVČÁČKOVÁ, 2014).

3 Chodsko

Chodsko patří k národopisným oblastem Čech a zároveň k nejnavštěvovanějším. Zhruba třetina rozlohy regionu je pokryta lesem. Etnografické vymezení připadá okolí západočeského města Domažlic (CENEFELS, 1990).

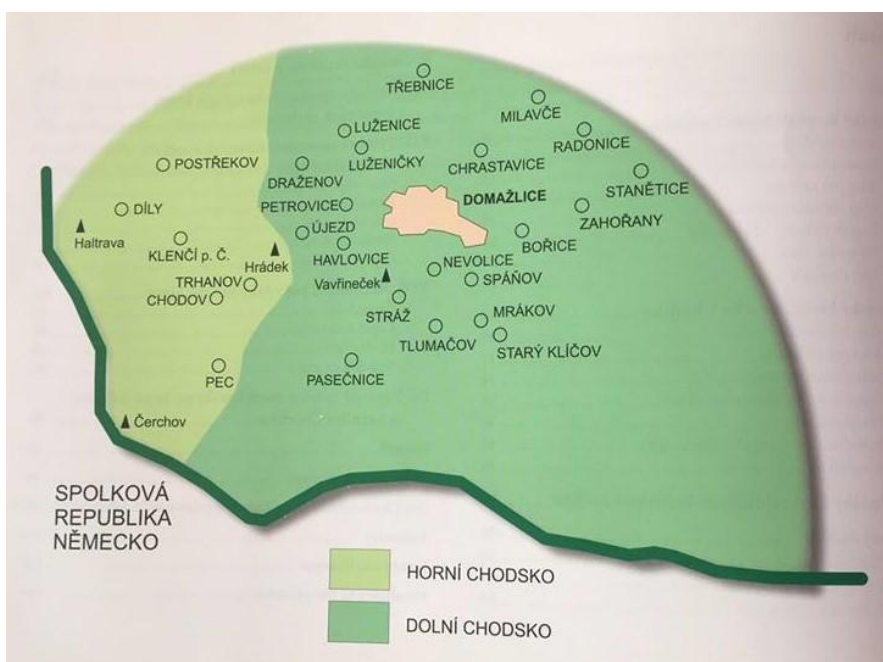
„Celý ten kraj se otevře před vámi, díváte-li se od Výhledů, s místa, kde stojí Baarův pomník. Za vámi hučí lesy mohutného hřebene Čerchova i památné Haltravy, u vašich nohou se rozkládá malebná a půvabná kotlina, rozbíhá se v kopečky a kopce, až se to vlní jako moře, a končí lemem chlumů a zalesněných hřebenů.“⁴

Tento úryvek mi nejvíce připomíná malebnou krajinu mého rodného kraje. Důležitou úlohu zde hraje příroda, která obklopuje celý kraj. Místní lidé tu odjakživa bránili své hranice, což přispělo k značné konzervativnosti.

Chodi ctí nespočet regionálních zvyklostí, folklor, lidové oděvy, historická místa. Jejich bohatá historie sahá až do 11. století. Míst jen tak na rozjímání, odpočinek se srdečnými lidmi a dobrým jídlem je tu také dost. Chodsko je bráno jako pohraniční oblast na rozhraní Českého lesa a Šumavy zahrnující původně jedenácti historických chodských vsí – Postřekov, Klenčí, Chodov, Újezd, Draženov, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Chodská Lhota a Pocinovice (seřazeno od západu k východu). Od

⁴ SVAČINA, Rudolf a Jan SVAČINA. *Obrázky z Chodska: Chodsko a jeho lid*. 1940. Plzeň: R. Svačina, Domažlice, 1940. ISBN 143555-28076.

60. let 19. století můžeme Chodsko dělit (podle výrazného odlišení chodského kroje, především ženského, který popisují v kapitole chodský kroj) na dvě oblasti horní a dolní (CHODSKO HISTORICKÉ A SOUČASNÉ, 2016).

Obrázek 1 Rozdělení Chodska

Dolní Chodsko tvoří okruh obcí položených v okolí Domažlic: Mrákov, Starý Klíčov, Stráž, Tlumačov, Nevolice, Újezd, Draženov, Lužnice, Chrastavice, Petrovice a některé další (Chodská Lhota, Pocinovice, Pasečnice, Bořice, Milavče, Oprechtice). Šlo převážně o zemědělské obce s bohatšími statky. Bohatství regionu proniklo i do jiných sfér života. Kroj byl co do výzdoby pestřejší, více se slavily církevní svátky (pouti, Boží tělo), strava obsahovala více moučných jídel, chodské koláče se pekly z dražších surovin- tvaroh, mandle, rozinky.

Horní Chodsko představovalo v minulosti chudou podhorskou oblast. Právě proto se lidé věnovali více řemeslům (hrnčíři, komínáři, zedníci). V drsnějších podmínkách drželi temperamentní lidé více při sobě, proto se v jejich kalendáři častěji objevují světské svátky (dodnes vyhlášený masopust). Chudší podmínky se promítly i do podoby kroje - ten si zachoval více z původní podoby - je jednodušší a méně zdobený. Ve stravě převládala bramborová jídla, i koláče jsou chudší (mají více

máku a povidel). Centrem této oblasti je obec Postřekov, pod něj spadá obec Klenci pod Čerchovem, Pec pod Čerchovem, Díly a Chodov (JOHÁNEK, 2014-2018).

Narodila jsem se v Domažlicích, které jsou považovány za městské centrum Chodska. Pocházím z Dolního Chodska, držíme tradice a zvyklosti z této oblasti a vlastníme dolno-chodské kroje. Vysvětlení těchto rozdělených oblastí je důležité, jelikož zde nalézám určité rozdíly, zvyky, vzhledové rysy i lidské vlastnosti. Místa dolního Chodska jsou pro mě velkou inspirací. Mezi nejdůležitější místa patří: domažlické náměstí, chodská brána, domažlická šikmá věž, kostel Narození Panny Marie, augustiánský klášter s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, Chodský hrad, Chodské muzeum, sídlící v Chodském hradě, radnice, Kozinův statek, největší hora Chodska Čerchov a mnoho dalších (DOMAŽLICE, 2010).

Obrázek 2 Domácí chodské koláče

Když si představím Domažlice, největší inspiraci mi přináší gotický kostel Narození Panny Marie pojený na slavnou šikmou domažlickou věž na domažlickém náměstí. Jde o největší a nejdůležitější kostel v Domažlicích. Konají se tu všechny mše, svatby, křtiny, biřmování. Do tohoto kostela si chodím pravidelně přát a rozjímat. Fascinují mě malby, velikost a vůně kostela. Vůně kadidla a dřeva. Od svých tří let jsem kostel navštěvovala každou neděli. Vždy s celou rodinou oblečená v chodském kroji. Po úmrtí mé babičky se tento zvyk přestal dodržovat.

Když si porovnáám obecně kostel s divadlem, napadají mě různé průsečíky i protiklady.

Kostel jako místo setkávání, performance neustále se opakující a stále stejná slova. Lidé jsou zapojeni při modlitbách jako je divák zapojen do představení. S kostelem se pojí víra, svátost, poutní místo. V tomto roce jsem byla součástí tří svateb, jejichž obřad se konal v kostele, byť zde kněz hovořil stejná slova psaná v Bibli, bylo to vždy úplně jiné. Jiný kostel, jiný kněz, jiné shromáždění lidí, jiné citové vazby s oddávánými. Je to jako jít třikrát na stejné představení, ale vždycky to je trochu jiné záleží na náladě a cítění herce a diváka, kněze a oddáváných. Záleží na rozpoložení osoby, energii a zpětné reakci. Všechny svatby, spojovala jedna věc a to byla láska. Láska dříve nebyla součástí svateb a nebylo jí ani na svatbě Chodské. Šlo spíše o zvyk, tradici a kdo má větší věno.

Základem naší kultury je potkávání se. Scházení se u muziky, povídání si, zpívání a tančení chodského kolečka. Hlavně vše vždy řádně oslavit. Dokonce i pro návštěvu máme speciální pojem: HYJTA.

Náturou jsme sice trochu tvrdohlaví a svébytní, srdce máme ale velké a pro druhé bychom se rozdali. Hlavně aby se všichni dobře bavili a hudba hrála až do rána.

3.1 Chodský lid

Chodsko Chodskem dělá hlavně jeho lid, díky kterému se tato oblast proslavila. Chodové žili vlastním rázovitým životem. Po staletí hájili rodnou půdu, západní hranici Čech, bojovali za svá práva, svobodu, řeč.

Jejich hlavní vlastnosti jsou: vzdorovitost, konzervativnost, lpění na tradicích, neochota přijímat novinky. To jsou čtyři nejvýraznější vlastnosti Chodů. Když to porovnáám se sebou, celkem to sedí. V minulosti střežili králi zemskou hranici. (odtud pojmenování Chodové - chodit, chodili po hranicích.) Pro Chody je typické jejich bujaré hodování a oslavování, které dříve trvalo i týdny. Chod raději oslavoval, než aby pracoval. Díky tomu je skoro každý v tomto kraji muzikant. Slavným hudebním nástrojem jsou chodské dudy, které by se daly porovnat se skotskými dudami. Zatímco do skotských dud se fouká ústy, do dud chodských se vhání vzduch pomocí zásobníku vzduchu, který je vyroben z kůže kozí, psí nebo ojedinele telecí a liščí. Vzduch je do zásobníku vháněn pomocným dřevěným měchem potaženým kůží,

který se drží v podpaží. „ A proč se do chodských dud nefouká podobně jako do skotských? Protože by český dudák nemohl ani zpívat, ani pít. A on český dudák je bez piva chudák.“⁵

⁵ Na cestě po Chodsku. *Youtube.com* [online]. Česká televize: Česká televize, 2008 [cit. 2018-08-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cWA-47xExus>

4 Jevištní mluva a chodské nářečí

Jako malá jsem chodila do literárně dramatického kroužku, který sídlil v Lidové škole umění v Domažlicích. Nejdříve jsme hráli hry a později se otkávali výstupy před lidmi. Měli jsme i hodiny jevištního přednesu. Vzhledem k tomu, že jsem byla ve svém rodném prostředí, nepocítovala jsem, že je má mluva nespisovná. To přišlo až s recitačními soutěžemi. Přicházelo spoustu výtek na mou výslovnost: „Tohle musíš zkrátit, tohle zase protáhnout, tohle se říká úplně jinak.“ A tak mě má češtinářka začala učit tu vyšší češtinu. Totéž pokračovalo i při studiu na DAMU. Postupem let jsem se našemu nářečí, tedy jiné intonaci, téměř odnaučila. Ovlivnilo mě i setkávání s lidmi z jiného kraje, kraje Středočeského. Naneštěstí mi vždy dělalo a stále dělá problém komolení slov, které má část mé rodiny. Jde prý o následek chodského nářečí. Slova jsou zkrátka jiná než ve spisovné češtině. Největší kus práce a pochopení celého problému s výslovností a intonací slov mi bylo vysvětleno právě při studiu na DAMU. Chyběl mi důraz na první slabiku. I přesto, že nejeden rok pracuji na zlepšení jevištního přednesu, nejde mi mé nářečí z mluvy úplně odstranit. Můj rodný kraj je ve mně asi silně zakořeněn.

4.1 Chodské nářečí

Chodskému nářečí se dříve říkalo „Bulačina“. Tento název se odvozoval od slova „byl“ na Chodsku se říkávalo „bul“. Chodské nářečí/podřečí je součástí nářečí jihozápadního, tedy sahá až ke Klatovsku a Plzni. Rozdílly se však vyskytují i v Domažlicích a Chodsku. Dokonce i v Chodských vesnicích jsou znát rozdíly Bulačiny. Vznik nářečí není přesný, ale jsou uchována slova ze středověké češtiny, jiná si Chodové dle potřeby vymysleli sami a v neposlední řadě jsou některé výrazy přibrány ze živé mluvy (němčina) (JOHÁNEK. 2014).

Chodové x spisovná čeština

smíli se (smát se), calta (houska), trhel (velký klín)

před samohláskami „A“ a „U“ v úvodu se přidává písmeno „H“(huzený)

místo „D“ občas znělo písmeno „R“ (děrek, dědek; storola, stodola)

původní slabika „EJ, ĚJ“ zní v chodštině jako „YJ,IJ“ (pěknyjší, volij)

místo dvojhlásky „OU“ se vyslovovalo a někdy vyslovuje „U“ (klobuk, klobouk; toulec, tulec)

znění samohlásky a se zdá v chodštině širší, „U“ a „I“ rády znějí dlouze „O“ a „E“ vždy krátce. (vzel, vzal; začel, začal)

Jevištní mluva je hercův rukopis, takové poznávací znamení. Je jednou z nejdůležitějších složek. Barvou a posazením hlasu můžeme určit hercův charakter a jeho jedinečnost. Na sobě pociťuji, že z chodského nářečí mám tendenci prodlužovat samohlásky, můj hlas je více hlasitý a tvrdý.

5 Chodské tradice a zvyklosti

Tradice je soubor společenských kulturních zvyklostí přenášených z generace na generaci. Soubor jednotlivých forem národního kulturního dědictví.

Zvyk je vnitřní tendence člověka vykonávat určitou činnost.

Chodskem jsem se více začala zabývat až při zkoušení na naše absolventské představení Prodaná nevěsta na prknech Prozatímního, Stavovského a Národního divadla v letech 1868 až 2018. Kdy jsme na soustředění dostali úkol si vybrat něco z našeho rodného místa. Vybrala jsem několik základních znaků Chodů. Vzala jsem pro každého skleničku na kořalku a kořalku, protože Chodové rádi slaví. Naučila jsem je chodské kolečko, protože je to znak veselí, ochoty, pospolitosti. Zasněžila je do našeho nářečí a poukázala na vymyšlená chodská slova. A když jsem toto cvičení dělala na druhé straně republiky, cítila jsem se jako doma. Bylo to díky lidem, které jsem do mého domova zasněžila. A to je další článek mé chodské nátury, přátelství a rodina. Naše představení vychází především z politických událostí, herecké angažovanosti a stále stejně se opakující opery Prodaná nevěsta. Ale nacházejí se v něm i folklorními prvky, jako je májka na scéně, svaté žehnání rodičů, polka, kostým medvěda na vodítku, krojové kostýmy. Jde o souhrn hmotných i nehmotných prvků z několika rozdílných krajů v jedné inscenaci. Líbí se mi, že naše generace, skupina lidí se dokáže spojit do uskupení, kde každý jedinec pocházející odjinud vložil do našeho představení kus své domoviny, svého „folkloru“. Zarazilo mě, když jsem zjistila, že kostýmy, které máme v Prodané nevěstě, nejsou žádnými regionálními kroji. Jde pouze o kostým, který nečerpá z jednoho kraje. Přijde mi, že v dnešní době bereme kroj jako kroj, nezajímáme se o to, odkud pochází, proč je zdobený, zrovna tak jak je, jakou technikou je ušitý a proč zrovna v těchto barvách.

Na tradicích se mi líbí pestrost. Někdy jsou jednoduché, jindy složité. Navracím se k nim, protože se tímto navracím domu. Miroslav Krobot v roce 1993 režíroval v Národním divadle Rok na vsi. Líbila se mi jeho myšlenka, která zapadá do mého celkového kontextu. „V 90. letech byl v Čechách bordel, nikdo nevěděl, čeho se chytit. Rok na vsi byl pro mě takový řád, taková jistota, když už nejsou jiný, tak se

navrátit k takovému základnímu, příroda, střídání ročního období, něco umře, něco se narodí, prostě taková věc, která je v Roku na vsi obsažená.“⁶

S tímto se ztotožňuji z toho důvodu, že při mém hereckém a divadelním tvoření, když něco hledám, vždy zacházím do kořenů a probírám ve svých vzpomínkách, místech, rodině. Tam kde vím, že se vždycky něčeho chytну, jelikož je ta půda prorostlá. Takto to je i v těchto tradicích. Že předci vycházeli z těch přírodních a přirozených jevů a ty vkládali do svých tradic. Díky tomu vznikl i jejich chodský rok, který se pojí nejvíce s přírodou (CHODSKO, 2014)

5.1 Chodský rok

Skládá se z ročního období. V každém období bylo vymezeno několik dnů, svátků, kde se dodržovaly určité tradice spojené s lidovými zvyky, přírodními rituály, nebo se oslavovaly křesťanské svátky, oslava všech svatých, které si lidé zvolili, že budou oslavovat, měli je na místo bohů.

Přírodní rituály byly spojeny s magickými úkony, lidé věřili, tyto rituály zajistí zdraví v rodině a v celém společenství.

Obrázek 3 Vavřínecká pout'

Postupem času se stala řada

zvyků spíše výsadou dětí než dospělých a tak hloubka všech zvyků, tradic vymizela a zůstala jen funkce zábavná a estetická. Dnes je pro udržení nebo znovuobjevení důležité zaujetí a ochota jedince, skupiny. Sice ne úplně, ale téměř vymizela motivace kulturní, estetická a hlavně náboženská. Záleží na nás, jak budeme s našimi tradicemi zacházet a pečovat o ně. Jednou už zaniklou tradicí je chodská svatba, která je pro mě ze všech tradic nezajímavější (CHODSKO, 2014).

⁶ Folklorika: Rituály a divadlo. Česká televize [online]. Praha: česká televize, 2017 [cit. 2018-08-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/317291310040005-ritualy-a-divadlo/>

5.2 Chodská svatba

5.2.1 Svatba jako přechodový rituál

Svatební obřad je jedním z nejdůležitějších rituálních obřadů v jakékoliv kultuře na světě, který se dá srovnat s dalšími přechodovými životními fázemi, jako je přeměna dívky na ženu, chlapce na muže, porod, pohřeb. Všechny tyto životní události mají svůj rituál, buď přirozený, daný přírodou např. měsíčky, porod. Nebo umělé rituály vytvořené lidmi, ale již po staletí známé, ale v každé kultuře značně odlišné např. svatba, pohřeb.

Obrázek 4 Žehnání matky nevěsty

5.2.2 Chodská svatba a její průběh

Tuto tradici jsem si vybrala, jelikož se mi pojí s divadelní akcí. Svatbě předcházelo mnoho příprav a vyjednávání, smluvní a ústní. Každý zde měl přesně dané role a texty. Dříve měla svatba týdenní trvání, ale moje babička vyprávěla, že od poloviny 20. století už byla pouze jednodenní svatba. Já popisuji tu starodávnou. Co se týče rolí, byl zde hlavní koordinátor (režisér) místní dohazovač, kterému se říkávalo

„plampač“. Následovala nevěsta, ženich, droužka, družba, družičky, rodiče, příbuzenstvo, ostatní hosté.

Nevěsta měla mít roli pokorné a smutné dívky, skoro celou svatbu proplakala. Ženich, ten bojoval za svoji nevěstou a stále za něco platil. Většinou vedl zpěvný dialog s droužkou. Svatebních písní existuje nespočet. Při svatbě se mnohem více zpívalo, nežli mluvilo.

Tato svatba se mi nejvíce pojí s naším absolventským představením Prodaná nevěsta na prknech Prozatímního Stavovského a Národního divadla, ne obsahově, ale co se týče rolí. Místo „Plampače“ máme „Kecala“, „Mařenka“ a „Jeník“ jako nevěsta a ženich. Obsahově zde nalézám svaté žehnání rodičů.

5.2.3 Námluvy

Svatbě předcházely námluvy, ve kterých se striktně dodržovala pravidla. Mladý pár se mohl scházet jen ve vymezené dny v týdnu. Obdarovávali se hmotnými a symbolickými dary (šátek-zásnubní prsten). Zasnoubený pár musel projít svatou zповědí a podstoupit čtení ohlášek v kostele neboli „voznamek“. Hosté byli zváni na svatbu pouze osobně a třikrát. Číslo tři se v průběhu svatby užívalo hodně. Neslo to význam štěstí a jistoty. Sepisovala se předmanželská smlouva a po sepsání se zvolilo datum svatby. Vybíral se vždy kolem masopustu. V období, kdy bylo málo práce a hodně pohoštění.

5.2.4 Svatební dny

Na Chodsku měla svatba obyčejné trvání tři dny, někdy dokonce celý týden.

Den před svatbou se už slavilo, vázaly se rozmarýnové kytice. Rozmarýn, symbol plodnosti. A pro nevěstu byly pořádány „**štrandle**“: rozloučení se se svobodou, doprovázené hudbou, střelením a boucháním na různé předměty. Důvod byl prostý-zahnat zlé síly, aby neškodily.

5.2.4.1 První den

První svatební den náležel čepení nevěsty, svatební obřad, vlastní slavnosti, hodování, tanec a především celým den byl provázen zpěvem. Začínalo se, setkáním příbuzenstva u nevěsty, kde se začalo už od brzkého ráno velice hodovat. Přicházeli děti a žebráci, kteří dostávali také najíst, říkávalo se tomu „číhačky“.

Následovala ženichova cesta k nevěstinu domu, opět za velikého rámusu a zpěvu. V tomto dni šlo hlavně o veliké pohoštění a hlavní církevní obřad odehrávající se v kostele. Loučení s rodinou, chasou, domovem. Vše to bylo velice emotivní a skoro celý tento den nevěsta proplakala. Ženich musel stále vykupovat svoji nevěstu. Nesměly zde chybět koláče.

Koláče bývaly a jsou považovány za sváteční a slavnostní pečivo. Existovalo jich několik druhů, například bylo rozdělené „merhování“ (tzn. Malování tvarohem, mákem, povidly na koláč). Každý koláč vypadal jinak při různých příležitostech: posvícení, křtiny, svatby, pohřby, pouť. „Zkušené hospodyně věřily, že při pečení koláčů se musí kuchařka potit, aby byl boží dárek dobře vykynutý a koláče neměly brousek.“ Na Chodsku platilo a stále platí: Koláč je „zváč“. Tomu, kdo je na Chodsku hostem, je zvyk podat koláč. Výzdoba koláčů tvarohem, mákem a povidly je dodnes uměleckým dílem. Na bohatých statcích se peklo až 200 svatebních koláčů.

Celý tento den provázeli dudáci a houslista (houdek).

Součástí prvního dne byla hostina, která se odehrávala zvlášť u nevěsty a zvlášť u ženicha, připravovaly je matky novomanželů, které se neúčastnily obřadu. Po hostině se všichni sešli v hospodě, kde se slavilo až do rána.

5.2.4.2 Druhý den

Nevěsta již ráno očekávala svého ženicha stále ve svatebním kroji. Po příchodu ženicha a jeho rodiny šli do světnice, kde si nevěsta sedla ke stolu a ženich zůstal stát uprostřed místnosti, k nevěstě si sedly ženy a rozkrájely na kousky bochník a rozdaly ho mezi hosty. Následně začaly zpívat píseň „loučení“. Po písni přišel pro nevěstu družba, chytl ji za ruku a táhl od stolu. Ona se držela tak pevně stolu, že ji táhl i se stolem ke dveřím. Poté se nevěsta rozloučila s domovem. Následovalo „odčepení“ nevěsty a její přijetí mezi vdané ženy.

Mezi významné chodské zvyklosti patřilo i vykupování nevěsty, kdy ji družba nebo plampač kupoval od žen pro ženicha. Šlo o vyřešení úkolů a hádanek, které vymyslely ženy. Chtěly od něj přinést podivné věci: zajíce, co po lopatě skáče (koláč) – zrcadlo bez skla, aby se v něm každý viděl (vodu v míse) – spižírnu s devíti přihrádkami (paličku lnu) – šváby bez nohou (sušené švestky) – mužský zvyk (fajfku a šňupací tabák) a mnoho dalších. Vrcholem pak bylo přinést strom devatera ovoce – smrček (nebo trnka) ozdobený svíčkami, cukrovím a ovocem. Ženy počítaly ovoce, ale která se zmýlila a dotkla se ho, dostala lískovým proutkem přes ruku. Na to byl přinesen „panímámin koláč“, bochník na loket (cca 70 cm) dlouhý a široký na způsob mazance upečený. Ten se rozkrájel, každý kus se pomazal medem a rozdán se mezi hosty. Stejně se naložilo i s vandrovním (velkým) koláčem, do něhož se napříč zapékaly dva dráty. Strom devatera ovoce symbolizující rajský strom života se zapíchl doprostřed koláče. Nevěsta si ze stromu vzala srdce (symbol manželské lásky), kolébku (symbol dítěte) a růženec (symbol víry). Tyto symboly se umísťovaly i na vandrovní koláč. Až když družba (plampač) všechny hádanky uhodl, směl si ženich odvést svoji nevěstu: avšak dosud mu ještě úplně nenáležela, musel složit nové výkupné.

„Musel vystavět důkladný „most“ o čtyřech sloupech, přes nějž by k němu mohla přejít. První družba položil od jednoho rohu k druhému napříč přes stůl několik stříbrných peněz. Poté na stůl vystoupila nevěsta a po tomto „mostě“ přešla na druhou stranu k ženichovi. S ním i s družbou si zatančila. Při kladení mostu se hlásili o slovo také muzikanti: „Jen aby most byl pevný!“ Načež se vybíralo i na ně.

Poté si nevěstu konečně odvedly vdané ženy, z hlavy jí sejmuly čepení z myrtových větviček a stužek a dají jí na hlavu čepec, tzv. koláč. Nevěsta se naoko zdráhala, dvakrát odmítla, ale potřetí čepec přijala. Nyní se teprve stala mladou ženou. I tento obřad, tzv. „zavádění nevěsty“, kdy byla mladá žena přijata do skupiny provdaných, ale bezdětných žen, provázely písně.“⁷(SVAČINA,1940)

⁷ SVAČINA, Rudolf a Jan SVAČINA. *Obrázky z Chodska: Chodsko a jeho lid*. 1940. Plzeň: R. Svačina, Domažlice, 1940. ISBN 143555-28076.

5.2.4.3 Třetí den

Poslední svatební den si ženich odvezl nevěstu i s jejím majetkem k němu domu, což bylo provázáno hudbou a velikým konečným loučením. Po příjezdu k ženichovu domu na ně čekala jeho matka, která nevěstu přijala za svoji dceru. Tímto svatební dny pro nevěstu končily a ona se musela začlenit do nové domácnosti. Někdy bývalo zvykem, že se následující neděli svatební oslava obnovila a slavilo se další tři dny.

Po zpracování této kapitoly je pro mě překvapením, že centrem dění celé svatby není nevěsta s ženichem, ale družba, droužky a plampač. Nejzajímavější je pro mě však rituál čepení nevěsty.

Na čepení byla potřeba mnoho času. Proto se ženy scházeli už ve tři hodiny ráno u nevěsty. Šlo o vplétání symbolických předmětů do vlasů nevěsty, vlasy byly namočené do cukru, aby ztvrdly a držely tvar. Pletly se do nich stuhy, mašličky, rozmarýn, zrcátka, drátky, květiny. Líbí se mi, že jde o opravdový přechodový rituál, kdy se z dívky stává nevěsta a z nevěsty žena. Dívka má čas si to při tomto procesu uvědomit a dostat se do role nevěsty, jak se chce chovat, jaká pouta opouští a jaká opět naváže. Co jí tento den přinese a kam ji posune v jejím osobním růstu. Dále ten čas tráví se svými blízkými, tak cítí podporu a klid. Navíc se jí vše metaforicky vkládá na hlavu. Připomíná mi to moje dostávání se do role při divadelních představeních. Potřebuji na to svůj klid, lidi, kteří mě podporují, kostým, který to přivede do skutečnosti.

6 Chodský lidový kroj

Obecně kroj. Oděv lidu. Oděv určité komunity, kraje. Lidový kroj je jakýmsi poznávacím znamením. Ne nadarmo se říkávalo: „Jaký kraj, takový kroj“. Hovořím zde v minulém čase, jelikož v dnešní době se kroje téměř vytrácí z běžného žití. Do krajů, kde se tradice lidového kroje stále drží, spadá i Chodsko.

Chodský kroj je po staletí nedílnou součástí chodské kultury. Více než 150 let je chodský kroj známý jako jediný živý v Čechách. Jak už bylo řečeno v první kapitole, Chodsko představuje 11 historických obcí kolem Domažlic, kde se nosí chodský kroj, ale nebylo tomu tak vždycky. Nenosil se pouze v historických obcích, ale v určitých časových etapách. Do poloviny 19. století sahal na jedné straně k Horšovskému Týnu a na straně druhé ke Klatovsku. Později se jeho výskyt ustálil na vesnice okolo Domažlic.

Chodský kroj nepatřil svým vzhledem mezi nejhonosnější jako například slovácké kroje, ani nepřiléhá ženské postavě. Nehýří jásavými barvami. Jak to popisovali Rudolf a Jan Svačina: „Je tklivě smutný, zádumčivý, ale tím právě krásný“.⁸ Jeho funkčnost spočívala v tom, že i přes časový vývoj si zachoval své základní rysy a jako jediný v Čechách se udržel dodnes. Mohlo za to tehdejší omezení a dostupnost kraje, z něhož vyplynula značná míra konzervativnosti chodského lidu. Muže, Choda, už zde na Chodsku neuvidíte v širokém klobouku, v modré vyšité kazajce, v dlouhém plášti a v ruce držící čakanou (čakana je zbraň Chodů, dnes už symbol, vypadá jako dlouhá sekera). Ovšem některé starší generace žen kroj stále nosí, nejen na svátek, slavnosti, ale i ve všední den (Krumperová,2010).

Tento lidový oblek je pro naši kulturu velkým pokladem a kulturním dědictvím. V chodských rodinách se tyto obleky dědí z generace na generaci, samozřejmě se i dnes chodské kroje stále šijí a mají novodobé vyšívání a barvy. My vlastníme skříň s dámskými a dětskými kroji. Je zvykem, že v dnešní době jsou kroje bezpečně uzamknuty v truhle nebo skříni a vyndávají se jen při slavnostních příležitostech, teď mluvím pouze o krojích děděných, jelikož tato vyšívání, vzory, látky dnes už neseženeme.

⁸ SVAČINA, Rudolf a Jan SVAČINA. *Obrázky z Chodska: Chodsko a jeho lid*. 1940. Plzeň: R. Svačina, Domažlice, 1940. ISBN 143555-28076.

Zajímavostí je, že největší rozkvět chodských krojů byl na přelomu 19. století a prvních desetiletí 20. století. Bylo to v období, kdy v Čechách kroje zanikaly, protože došlo k příznivějším hospodářským poměrům a stále se rozvíjející textilní výrobě, tudíž kvůli tomu začal lidový oděv výrazně měnit. Začal se stírat rozdíl mezi venkovským a městským oblečením a lidový kroj začal postupně mizet. Nicméně na Chodsku byl největší rozkvět chodských krojů a zároveň kraj procházel menšími i většími změnami. Menšími změnami procházel mužský kroj, který se ale pomalu odkládal a nahrazoval se civilním oblečením a jen při slavnostních příležitostech se zase nosil. Většími změnami procházel kroj ženský, oděv se začal nápadně zdobit náročnými aplikacemi a bohatými ručními výšivkami. Uplatňoval se i dražší textilní materiál. Také se v této době začaly uplatňovat větší rozdíly mezi kroji dolního Chodska s centrem v Mrákově a horního Chodska s centrem v Postřekově. Je známo, že dolní Chodsko bylo úrodnější a bohatší a horní Chodsko chudší. Rozdíly byly tak výrazné, že je třeba respektovat dva odlišné krojové typy (KRUMPEROVÁ, 2010).

6.1 Rozdíly svatebního ženského kroje z dolního a horního Chodska

6.1.1 Dolnochoďský svatební kroj

Punčochy se dříve nosily vlněné, dnes se nahradily červenými silonkami

Spodnička z bílého plátna je ozdobena kraječkou nebo štykováním

Košilka „žejdlíčková“ z bílého plátna, ochrana před zašpiněním a pocením

Lajblík je nejcennější kus svatebního kroje, jde o vestičku ušitou převážně z brokátu. Výzdoba je soustředěna na záda, která jsou po celé ploše zaplněna nášivkami flitrů, korálků, vzory květů, srdíček, větviček. Tento kus se ale zcela překryje cípem.

Tylový šátek je trojcípý a vyrobený z bílého tylu, vyšívány řetízkovým stehem do květinových ornamentů s obloučkově vykrajovanými okraji. Jeho úkolem je ochránit drahý brokátový šátek před zašpiněním.

Obrázek 5 Dolnochoďský svatební kroj

Kožíšek je ušit z tmavě modrého sukna, je olemovaný kolem výstřihu, dolního okraje rukávů jemně šedou jehněčí kožešinou. Je to obřadní součást kroje a poprvé jej oblékala žena jako nevěsta a pak jej jako vdaná žena nosí ke zvlášť slavnostním příležitostem. Zapínání kožíšku je ozdobeno vyšívanou tmavou stužkou.

Sukně – šerka jsou různých barev. Nevěsta o svatbě oblékala tmavomodrou až černou sukni.

Tylový fěrtuch je ušit z bílého tylu, bohatě vyšíváno bílými květy a listy nejrůznějších vzorů a velikostí. Má obloukovitě vykrajované vyšívání okraje.

Šátek na krk je nejčastěji hedvábný brokát tmavě modrý s barevnými květy a klasy. Složený do trojúhelníku a u krku složený třemi sklady to tvaru harmoniky. Šátek na

zádech sahá ke konci kožíšku a vpředu je složen přes sebe a sepnut ozdobnou broží nad zapínáním kožíšku, do kterého je vpředu zapnut a přepásán širokým tmavým pantlem.

Pantl je vyšíváná barevná stuha. Barva pantlu je fialová.

Čepení je čepice vyrobená z věnečků, mašliček a zimostrázu. Vzadu je ozdobná mašle, která splývá na záda.

Bůtky jsou nízké uzavřené střevíce s nízkým podpatkem, bohatě zdobené různými vyšívánými a vyřezávanými motivy.

Šáteček do ruky byl čtvercový s bílými vyšitými květy a ornamenty.

Spínací špendlíky. K oblečení tohoto kroje je potřeba cca 8 velkých spínacích špendlíků. Slouží k připnutí sukně k lajblíku nad jelity, fěrtuchu k sukni na bocích, připevnit složení hedvábného šátku na krk v jeho středu za krkem, připíchnout hedvábný šátek k lajblíku na zádech, můžeme připnout i pantl k fěrtuchu, aby se neotáčel.

6.1.2 Hornochodský svatební kroj

Spodnička je bílá, široká, plátěná. Můžou být i dvě. Jejím úkolem je rozšiřovat siluetu a chránit šerku.

Košile je z bílého plátna, s dlouhým rukávem. Nemá žádný límec ani vejkladek. Rukávky jsou nabírané, zakončené paličkovanou krajkou s červeným okrajem.

Šerka je vlněná černá sukně bez ozdob, pouze na spodním konci je lemována červenou vlněnou paspulí.

Fěrtuch je v tomto případě z bílého bavlněného tylu, zdobený ruční výšivkou. Nemá žádné vázačky, ani se nepřevazuje pantlem.

Kabátek je z černé vlny, vypasovaný, podšitý

Obrázek 6 Hornochodský svatební kroj

plátnem, na zadním díle má kolem pasu 10 cm vysoký lem ze skladů. Rukávy jsou nabírané, ve tvaru skopové kýty. Má hluboký výstřih lemovaný našitým límcem.

Tylový šátek kolem krku je z jemné bílé organzy, zdobený ruční výšivkou.

Nápěnka je 3 cm široká a 1 m dlouhá vyšívaná stuha modré nebo zelené barvy.

Čepení je pokrývka hlavy tvořená z barevných stuh uvázaných do mašliček, do kterých se v den svatby vplete 7 rozmarýnových prutů. Čepení je navázáno na věnečku a vzadu zakončeno dlouhými modrými a zelenými pantlíčky uvázanými do mašličky.

Vejskáček je v případě nevěsty čistě bílý, může mít bílou výšivku.

Chodský kroj, jak už bylo řečeno, byl po staletí nedílnou součástí chodské kultury, byl to lidový oděv nošený ve všední dny, upravený pro běžné žití, ale i nosil se při slavnostech jako např. o velkých církevních svátcích, o poutích, při sjezdech rodáků nebo o chodských bálech. Se vší úctou k mému rodnému místu si myslím, že se dnes chodský kroj považuje za jakýsi druh kostýmu. Samozřejmě je to tradiční lidový kostým. Ale když se nad tím zamyslím a opomenu babičky na vesnicích, které ho stále nosí, a zaměřím se na mladší generaci, všichni tento lidový oblek vytahují ze skříňe pouze na poutě, slavnosti, chodské bály, masopusty, folklorní představení. Oblékají si je ve spojitosti s tradicí a vzpomínkou na historii, a také aby to byla podívaná pro turisty. Řekněme si, že je to jakási forma divadelního představení, performance. Já se tedy každý rok stávám performerem, protože si otevřu skříň s kroji, vyberu si svůj slavnostní kroj zděděný po prababičce, učešu se, většinou se nosí copánky, vyžehlím si kroj a po přípravě vyrážím na domažlické náměstí. Jen jdu a přijde mi, že ten kroj hraje, nepotřebuji nic dělat, protože odvede všechnu práci za mě. Lidé se s ním chtějí vyfotit, sáhnout si na něj.

6.2 Divadelní kostým

Divadelní kostým se od obyčejného oděvu liší obsahem své funkce. Kostým je o naznačení výjimečnosti té dané situace, aktu, představní. Je dalším hraničním aspektem mezi divadlem, vystoupením a reálným životem. Zároveň herec ví, že kostým mu napomůže se do role více vžít, být jiný. Může ho i poničit a ví, že bude o kostým postaráno a do dalšího představení vše opraveno.

6.3 Lidový kroj

Lidový kroj se s kostýmem shoduje v tom, že jde o stvrzení výjimečnosti dané situace, slavnosti, hovoříme-li o dnešku. Dříve byl brán kroj jako každodenní oděv s těmi rozdíly, že bylo více druhů krojů určených na slavnosti, všední dny, svatby, pohřby atd. Ale dnes se stává také kostýmem, ale s tím rozdílem, že jde o opravdu cennou a drahou záležitost.

Hledala jsem v knihách a na internetu představení, kde se vykytuje přímo chodský kroj. Když opomenou folklorní vystoupení, nenašla jsem žádné představení. Až později jsem si vzpomněla, že jsem zapůjčila zděděné kroje do představení Máj, který hrajeme s naším ročníkem. Kolegové ale nevědí, jakou to nese historii a kolik práce za tím stojí, proto s kroji zachází jako s kostýmem určeným na představení. Takže neřeší, jestli se košile roztrhne nebo šátek hodí při představení na zem. A cítím, že za kroje nesu určitou zodpovědnost, občas je pro mě těžké se přes to přenést a dostat se do role, která mi v představení náleží. I přesto bych neměnila a kostýmy bych půjčila znovu, podporují atmosféru celého scénického koncertu s nádechem smutku, lásky, napětí, nevraživosti, oddanosti. Napomáhají ponuré scéně, nádherné a silné hudbě i hercům.

Naše kroje máme zděděné po mojí prababičce pocházející z Mrákova, centra dolního Chodska, kde se kroje stále šijí a kde se nejvíce dodržuje chodská tradice. Babičku si pamatuji pouze z vyprávění a fotografií, na nichž fotografiích byla vždy oblečená v kroji, sedící u kočárku a modlila se. Narodila se 1910, dědeček mi vyprávěl, že si kroje pořídila v mládí, tedy v roce 1930 a do té doby nosila poděděné kroje a postupem let si vše dokupovala, takže naše kroje, které máme po babičce, jsou 90 let staré, když počítám ještě ty, co podělila. Po těchto informacích pocítuji, určitou zodpovědnost nad těmito lidovými kroji.

Obrázek 7 Zděděné chodské kroje.

7 Dotazník

Po podrobném zkoumání a hledání inspirace v mém kraji, jsem byla zvědavá, jestli podobně smýšlí i moji kolegové při své herecké a divadelní práci. Jestli vůbec někdo čerpá ze svého rodiště nebo se s ním naopak vůbec neztotožňuje. Zeptala jsem se svých spolužáků a studentů herectví, režie a profesorů. Nechtěla jsem otázky generalizovat a dělat z nich obecnou analýzu, z toho důvodu sem vkládám celé neupravené citace. Dotazovaným jsem položila tuto otázku:

Do jaké míry se inspiruješ svým rodným krajem, ve své divadelní tvorbě?

„Můj rodný kraj zas tak úplně neexistuje, protože jsem vyrostla v rodině, která byla vždy rozdělena mezi Francii, Německo a Českou Republiku. Co mě nejvíc formovalo je asi ta mnohvrstevnatost, hledání si kořenů ne v nějakém místě, ale v zážitcích a zkušenostech. Hodně se inspiruji v knihách a filmech.“

„Určitě mě místo mého původu provokuje k jeho zasazení do některého z mých budoucích počinů. Nicméně jako Pražský rodáci nejsme obklopaní tradicemi a kroji, jelikož to velkoměsto je v tomhle pokrokovější (ve špatném slova smyslu). Myslím si, že velkoměsta jsou nejvíce zasaženy západní globalizací a tak se tradice a folkloru zbavujeme poměrně rychle a bez výčitek a to je smutné. Všechno co my slavíme, jsou vánoce, velikonoce (už to taky zmírá) a možná Mikuláš. Nicméně ve „S vůní perníku“ jsme šli po vánocích a po jejich folkloru i dnešních stereotypech. Takže alespoň něco.“

„Neinspiroji. Ale právě na základě jazyku, charakteru mého národa, si uvědomuji rozdíly.“

„Já jsem se narodila v Havířově, kde jsem žila od svých 9 let. Pak jsem rok žila v Guineii v Konakry a Courousa, a od třetí třídy jsem bydlela na Starých Hamrech v Beskydech. Takže ta otázka je pro mě trochu obširnější. Já jsem zatím nedělala žádné divadlo, které by bylo založeno na mých autorských textech nebo autentických

zážitcích. Sem tam něco píši, ale spíš jsou to taková cvičení na formu a kompozici. V těchto textech se pak většinou projevuje mé dětství. Ve své tvorbě jsem s prvky ze svého rodného kraje zatím vědomě nepracovala. U mě je to asi dost podvědomé. Co vnímám zásadněji, než folklorní a etnografické prvky z těchto tří krajů- dvou velkých měst, dvou malých vesniček, hor, lesa, pralesa, dlouhých zim, dusna sucha- jsou právě ty rozpory, který mi tato prostředí dávají. Od počátku vše čtu přes vzájemné vztahy. Ve všem hledám spojitost, podobnost a možnost sounáležitosti. Zároveň ze své podstaty vše spíš pozoruju a snažím se o objektivnost nebo více pohledovost. Jeden pohled mi nikdy nestačí. Přirozeněji hledám místo pro vyvrhele, cizince, víc než pro sebejistého hrdinu. Stejně tak se dívám na postavy a hledám pro ně možnosti, aby projevily svou individualitu. Cítím, že mé rodné kraje mě spíš naučily, že můžu být doma kdekoliv, kde mam kolem sebe lidi, kteří mě milují a které milují. Zároveň cítím, že nejsem tak úplně doma nikde. Tady jsem byla vždycky černoška, pro Afričany jsem zase vždy byla bílá. Myslím, že tahle hrana mezi, na které stojím(ne balancuji) čím dál pevněji, je to, z čeho čerpám pro svou tvorbu. Ta hrana je výhodné místo pro to, chtít pochopit a dovolit si víc.“

„Je to pro mě zásadní. Čím jsem starší tím více vidím jak prostředí ve kterém jsem vyrůstala ovlivnilo moje preference do budoucna. Především v tom co se mi podvědomě líbí a co ne. Ale že bych do hloubky zkoumala etnografii to určitě ne. Spíš je to třeba preference určitých materiálů a forem.“

„Já jsem rodilý Pražan. Určitě to ovlivňuje, co mě baví za literaturu nebo filmy. Ale v divadle si tím nejsem jistý. Asi v myšlení o veřejném prostoru a v nějakých projektech, které jsme dělali s ročníkem a odehrávaly se v ulicích. Ale když o tom tak přemýšlím, tak jestli se počítá i historie mého rodiště, tak to se asi promítá do tvorby pořád. Jak šly Prahou dějiny, co se zde rozhodovalo o budoucnosti nebo naopak nerozhodovalo. To je můj hodně oblíbený divadelní materiál.“

„Já jsem na půl ze Slovácka a na půl z Valašska. Tak se to ve mně dost pere. Rozhodně v tvorbě čerpám od konzervatoře. Myslím, že je to dost cítit v energii lidí

na jevišti a jak nad věcmi uvažují. Konkrétně jsem rozhodně čerpala během Maryši, která je psaná na Slovácku, takže práce s nářečím, temporytmus postavy a tak.“

„Moc ne, jelikož Opava je malé město, kde se na mě v sousedství pohlíží jako na komedianta v tom špatném slova smyslu a měla bych stát za plotnou a rodit děti. Nemáme moc tradice. Necítím z tohoto místa žádnou inspiraci, spíš se cítím nepatřičně. Spíš tam mám ráda přírodu. Rybníky, lesy, a jeden strom, který mi dává velikou inspiraci, klid, miluju to místo hodně tam přemýšlím a píšu. Je pravda, že v Opavě máme malé loutkové divadlo, kam jsem chodila jako malá a všichni tam chodili společensky oblečení. A to bylo to místo, kde jsem se zamilovala do divadla.“

„Vyrůstal jsem na předměstí Zlína, tedy na rozmezí Valašska, Hané a Slovácka. Lidé jsou tu uzavření, tvrdohlaví, svérázní, pracovití. Tohle místo bezesporu formovalo mou povahu, myšlení i vkus. Mými iniciačními divadelními zážitky byly inscenace Jana Antonína Pitínského, jehož poetika je inspirována lidovými rituály a vesnickým folklórem.

Nedá se ale říct, že bych cíleně vyhledával témata spojená s tímto krajem, nebo čerpal z lokálních tradic, příběhů, mytologie. Aniž bych dokázal říct přesně proč, například k folklórním slavnostem jsem si už jako dítě vybudoval ironický odstup. (Dodnes mám před očima živý obraz - během Jízdy králů ve Vlčnově kličkuje mladý jinoch s růží v ústech na svém koni mezi zaparkovanými škodovkami a trabanty.)

Když jsem měl možnost na divadle čerpat konkrétní inspiraci z mého rodného kraje, intuitivně jsem ji nevyužil. Před rokem jsem pracoval na dramatu bratří Mrštíků Maryša, které je pevně ukotveno na moravském venkově. Od začátku jsem se vzpíral využití folklórních prvků jak ve scénografii, tak v hudbě. Považuji se za městského člověka a jakékoli jevištní zacházení s lidovými prvky by ode mne bylo neupřímné a strojené.

Samotné město Zlín hrálo v mých inscenacích důležitou roli jen jednou, v ostravské adaptaci Szczygielova Gottlandu. V kapitole o dynastii Bařů jsem se snažil zpochybnit mýtus o podnikatelském zázraku, který na Zlínsku stále žije. Dnes již nemám na svůj rodný kraj rodinné ani pracovní vazby, pouto je zpřetrháno a tak to asi zůstane napořád.“

Je vidět, že většina z dotazovaných vnímá svou kulturu, mnohdy i dodržuje místní tradice, ale obecně nemají touhu ji propojovat se svojí divadelní praxí.

8 Závěr

Cílem mé práce bylo zanalyzovat Chodský kraj jako takový. Etnografické vymezení a jeho původní rozdělení na dvě oblasti dnes už zaniklo. Jediným rozdílem mezi hornou a dolno chodskou oblastí přetrvalo pouze v krojích a jejich rozdílné zdobnosti. Ostatní lidové zvyky a tradice jsou dnes po celém Chodsku stejné. Chodové a jejich nátura vzešla z původního povolání hraničářů, povahové rysy jako je tvrdohlavost, vzdorovitost v nich však přetrvává do dnes, naštěstí vždy vše vyváží dobrosrdečností. Stejně je to i s chodským nářečím, je ve mně zakořeněno, tak silně, že se i po mnohaletém odnaučování chyb na hodinách jevištní mluvy, vyskytnou slovíčka, která mě prozradí.

Vzhledem k mému plánovanému představení jsem největší prostor věnovala chodským tradicím a zvyklostem. Pročetla jsem si dopodrobna zvyklosti celého chodského roku a další chodské svátky. Nejvíce mě oslovila chodská svatba, která se odehrávala většinou v lednu a únoru. Nalezla jsem v ní nespočet divadelních a rituálních prvků, které mě inspirují k budoucímu tvoření a přenesení této tradice na jeviště.

Dozvěděla jsem se, že kroje, které vlastníme, jsou přes devadesát let staré, tím pro mě o to víc vzrostla jejich vnitřní hodnota. Když jsi na sebe kroj obléknu já nebo ho propůjčím na představení posílí to můj pocit hrdosti a o to větší pocit zodpovědnosti. Zajímá mě vztah mých spolužáků a profesorů s jejich rodným krajem. Na kolik a jestli vůbec vychází ve své divadelní tvorbě z jejich kořenů a místních tradic. Většina dotazovaných má obecné povědomí o jejich lokálních svátcích a tradicích, do divadelní tvorby je však vědomě nezahrnují.

Jsem ráda, že jsem se touto prací ještě víc seznámila s místem mého narození a zároveň jsem si nashromáždila dostatek materiálu pro vznik mé budoucí inscenace.

9 Zdroje

9.1 Použitá literatura

BARBA, Eugenio a Nicola SAVARESE. *Slovník divadelní antropologie: o skrytém umění herců*. Praha: Lidové noviny, divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-109-0.

CENEFELS, Jiří a Jaroslav VOGELTANZ. *Naše Chodsko*. Domažlice: Nakladatelství dopravy a spojů (NADAS), 1990. ISBN 59-379-88.

Chodsko Historické a Současné. 2016. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2016. ISBN 978-80-87316-69-6.

KRUMPEROVÁ, Iva. *Chodské kroje*. Domažlice: Domažlice, 2010. ISBN 978-80-254-8794-5.

SVAČINA, Rudolf a Jan SVAČINA. *Obrázky z Chodska: Chodsko a jeho lid*. 1940. Plzeň: R. Svačina, Domažlice, 1940. ISBN 143555-28076.

SYNGE, John Millington. *Hrdina západu*. Praha: Fraktály Publishers, 2006. ISBN 978-80-87128-24-4.

9.2 Internetové zdroje

Domažlice: Oficiální stránky města [online]. Domažlice: Galileo corporation, 2018 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/pamatky/pamatky-v-domazlicich/domazlicke-namesti-232cs.html>

Domažlická věž se po staletí naklání. Může za to pivo?. *Radiožurnál* [online]. Český rozhlas: Český rozhlas, 2018 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/domazlicka-vez-se-po-staleti-naklani-muze-za-pivo-6282593>

Folklorika: Rituály a divadlo. *Česká televize* [online]. Praha: česká televize, 2017 [cit. 2018-08-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/317291310040005-ritualy-a-divadlo/>

Chodsko [online]. Domažlice, 2014 [cit. 2018-08-28]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/dialect-detailed>

JOHÁNEK, Ing. Josef. Chodsko. *Chodsko* [online]. Domažlice: Ing. Josef Johánek, 2014 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/o-kraji>

JOHÁNEK, Ing. Josef. Kroje. *Chodsko* [online]. Domažlice: Ing. Josef Johánek, 2014, 2014 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem/kroje>

Na cestě po Chodsku. *Youtube.com* [online]. Česká televize: Česká televize, 2008 [cit. 2018-08-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cWA-47xExus>

Odkud přichází inspirace?. *Psychologie* [online]. Praha: © Copyright Mindlab s.r.o, 2010, 2011 [cit. 2018-8-28]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/odkud-prichazi-inspirace/>

OVČÁČKOVÁ, Lenka. O původu kultury. HORNÍKOVÁ, Linda. *O původu kultury: BIOLOGICKÉ, ANTROPOLOGICKÉ A HISTORICKÉ KONCEPCE KULTURNÍ EVOLUCE* [online]. Praha: Galileo, 2014, s. 437 [cit. 2018-08-28]. ISBN 978-80-200-2751-1. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/markos/Publikace/Abiobio%202017.pdf>

Psychologie [online]. 2010 [cit. 2018-08-26]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/odkud-prichazi-inspirace/>

10 Obrazová příloha

Obrázek 1 Rozdělení Chodska.....	12
Obrázek 2 Domácí chodské koláče.....	13
Obrázek 3 Vavřínecká pouť.....	19
Obrázek 4 Žehnání matky nevěsty.....	20
Obrázek 5 Dolnochodský svatební kroj.....	27
Obrázek 6 Hornochodský svatební kroj.....	28
Obrázek 7 Zděděné chodské kroje.....	31